

Elebitasuna eta bermeak

Hizkuntza politikaren inguruko albisteak eta saltsak maiten dituenentzat benetan bolada entretenitua dugu azkenaldian. Erabili.com agerkariko mezuak aztertuko bagenu, adibidez, eta bertan Jaurlaritzako HPSko arduradunek argitaratutako artikulu, prentsaurreko eta gainerakoen kopurua grafiko batean jarri eta garai batekoekin alderatu... Euriborrak berak azken urtean izandako igoera baina handiagoa aterako litzaiguke!

Gaiarekiko distantzia pixka bat hartu ahal izanez gero, Galesko edo Kataluniako hizkuntza politikako teknikari bagina, adibidez, seguru oso interesgarria litzatekeela ikustea hemen «herri mugimenduak» eta «erakunde publikoek» nola banatzen dituzten hizkuntza kontutan lidergotzak eta baliabideak, eta dialektika horretan nola eragiten dioten batzuek besteei eta besteek batzuei.

Bistan da oraingo hizkuntza politikan gauzak ez direla mugitzen aurreko legegaldian mugitzen ziren erritmoan. Fermin Lazkanok «Guk gaur, Jaurlaritzak lau urte barru» artikuluan horrela aurreratzen zuen (Erabili.com, 2006-10-13):

Ba, hasieratik esan duguna: badakigu zer egingo duten. Orain hiruzpalau urte asmatu eta sortu genuen Hizkuntz Eskubi-deen Behatokia. Ospea, eraginkortasuna eta babes soziala lortu du... Ba, horixe da datorren urtean, Baztarrikaren legegintzaldia amaitu baino lehen, egingo duten hurrengo «euskararen aldeko urrats estrategikoa»: Behatokia bikoiztu.

Ba, urtebete ez..., astebete! Urriaren 18an aurkeztu zuten HPSko arduradunek Elebide zerbitzu publikoa. Zerbitzu berri hau zenbateraino datorren orain arte Behatokiak eginitako lana bikoiztera, edo zenbateraino egingo dituen gauza

berriak eztabaida albora utzita, badira Elebideren aurkezpenean (Erabili.com, 2006-10-18) minutu batez behintzat erreparatzea merezi duten kontzeptu batzuk.

Aurkezpenean nahiko termino orokorrak erabiltzen dira (*elebitasuna, hizkuntzen elkarbizitza baketsua, eskubideak bermatuz gizarte justuagoa...*), eta, gehiago zehaztu edo adibiderik eman ezean, ia edozein hizkuntza politika sar daiteke termino horien barruan. Terminoerik erreparatze bat egiteko oso gomendagarria da, esate baterako, Gabriel Bibiloni irakaslearen lan bat (www.bibiloni.net): *Llengua estàndard i variació lingüística* (Valentzia, Editorial Tres i Quatre, 1997). Liburu laburra da, argia eta zehatza.

Elebideren aurkezpenean, esaterako, *elebitasunaren* kontzeptua oso modu orokorrean erabiltzen da, eta helburu gisa aipatzen da:

Elebide izenak elebitasunerako bidea iradokitzen du, normalizaziorako bidea. [...], ez dugu elebakartasuna helburu, elebitasuna baizik. [...]: helburua da, gainera, bi hizkuntzen arteko elkarbizitza baketsu, orekatu eta aberasgarria eraikitzea, [...]

Normalizazio kontzeptua bera ere, azken urtetan eman zaion erabilpen *orotarikoaren* ondorioz, Aracil & company-k bere garaian definitu zuten hartatik asko zabaldu eta anbiguotu dela esango nuke, eta gaur egun *euskararen aldeko* ia edozer adierazteko erabiltzen dela: ezer gutxi esaten du jada, beraz. Baina utz dezagun kontzeptu hori beste baterako. Elebitasunaren kasuan, helburu gisa aipatzen denean, suposatzen da elebitasun sozialaz ari garela, eta, beraz, suposatzen da euskarari gaur egun sozialki betetzen ez dituen funtzio batzuk bete ditzan bidea egiteaz ari garela. Baina, jakin badakigu, gizarte berean, bi hizkuntzek funtzio guztiak ezin dituztela bete. Horrela dio Bibilonik (34. or.):

Dos estandards —dues llengües— no poden usar-se dins una societat exercint cada un d'ells la plenitud de funcions. [...] Dos estandards, es a dir, dues normes referencials diferents, dos mecanismes discriminators diferents, [...], són tan incompatibles dins una societat com dues lliglacions distintes, dos regims politics o dos sistemes de valors.

Hau da, gizarte batean bi hizkuntza ezin dira erabili biek funtzio guztiak betez. Noski, horrek ez du esan nahi gizarte «elebidun» bat eraiki ezin denik, ez eta bi hizkutzen arteko bizikidetzat osasuntsua utopia hutsa denik; baina bai banaketa bat ematen dela hizkuntzen artean, eta banaketa hori, gainera, hiztun talde horien arteko indar korrelazioarekin oso lotua egoten dela. Eta banaketa horretan aldaketak gertatzen direnean ere, aldaketa bultzatu duten indar batzuen ondorioz izaten dela. Alde horretatik, beraz, eskertzekoa litzateke elebitasunaz hitz egiten denean, euskarari zein funtzio berri eman nahi zaizkion edo zeintzuk indartu nahi diren zehaztea.

Bada beste hitz bat, izenburuan bertan, atentzioa ematen duena: *bermatu*. Zerbait zehazten da horren inguruan:

Horretarako ez zaio inori ezer inposatzen, beste bat da eske-
ma: herritarrari inposatu ez, aitortu, errekonozitu egiten zaiz-
kio hizkuntza eskubideak, eta herri-aginteei (ez herritarrei)
jartzen zaizkie obligazioak, hain zuzen ere herritarrei aitortu-
tako eskubideak benetakoak eta errespetatuak izan daitezten.

Bistan da gaur egungo EAEko gizartean euskal hiztunaren hainbat eskubide sistematikoki urratzen direla. Gaiari buruz Behatokiak azken urteetan egin dituen urteko txostene-
tan jasotzen denez, administrazio publiko guztiek urratzen dituzte, neurri batean edo bestean, euskaldunen hizkuntza eskubideak. Gauzak horrela, eta ez legeak eta ez zerbitzu berriak urraketen aurkako ez auzi-biderik eta ez isunik aurreikusten ez duenean... zergatik erabili *bermatu*?

Esate baterako, Euskadiko Justizia Epaitegiak orain gutxi atzera bota du hemen ari diren epaileek euskaraz ikasteko derrigortasuna. Nork edo nola bermatuko die euskaldunei justizia-zerbitzuak euskaraz jasotzeko eskubidea? *Herri-aginteei jartzen zaizkie obligazioak*, baina denek dakigu (batez ere euskaldunek) obligazio horiek kasu askotan ez direla betetzen. Zerbitzu berri honetan aurreikusten da, besteak beste, kexen jarraipen zehatza egitea eta eskubide urratzaileari aholkularitza eta laguntza ematea. Azken hori positiboa eta interesgarria da. Hori bai, pentsatzekoa da, aholkularitza, kasu

askotan, administrazio bereko sail batetik bestetara eman beharko dela... Eta aholkularitzak bere horretan gauzak asko aldatzea zaila denez, egokiago legoke bitartean *bermatu* ez den beste hitz bat.

Atal honekin bukatzeko, eta Bibiloni aipatu dugunez, liburu horretako beste aipu bat, hizkuntza-gizartea-herria gaien inguruko hausnarketarako ematen duena. Horrela dio:

Nosaltres no som catalans perque parlem català, sino que parlem català porque som catalans; perque els nostres avantpassats s'organitzaren políticament d'una manera que permeté crear les condicions d'interacció social que, al seu torn, permeteren l'aparició de la varietat lingüística que el proces historic convertiria en llengua catalana.

Noski, gurea edo katalanena bezalako herrietan, immigrazio fenomeno handiak gertatzen direnean kontu horiek aldatu eta konplexuagotu egiten dira, baina ez dago gaizki tarteka jatorriei erreferentzia txikiren bat egitea.

Kateto bat, bi kateto...

Sanz eta Fraga, Fraga eta Sanz, biak ere kultu eta fin. Euskararen inguruko perla bana eskaini digute jaun txit goren horiek, bide batez, gogoraraziz, gauzak aldatu egiten direla... baina ez hainbeste.

Sanzek, Nafarroako unibertsitatean euskara erabiltzeaz ari zela, hala zioen:

Aprender a decir cómo se dice hipotenusa o cateto en euskera no tiene nada que ver con la investigación.

Hizkuntza minorizatuotako hiztunek, beste gauza asko agian ez ditugu izango... baina pazientzia behintzat, saltzeko adina! Lotsa partitu zuten egunean ere, Sanz jaun(txo)a okupatuta ibiliko zen unibertsitateren batean hitzaldi garrantzitsuren bat ematen, auskalo zein hizkuntzatan.

Bestea, Fragarena. www.youtube.com bidez zabalduko bideo batean azaldu da. Irratiko tertulia batean ageri da Luis Mariñas eta beste kazetari batzuekin. Eta dio:

Los intentos de euskaldunización...; es muy simpático etcétera, pero no será posible convertirlo en habla de uso diario porque es imposible utilizar toda la tecnología actual con un idioma prehistórico, donde la raíz básica es «haitz» que es piedra... es raro... Y digo esto porque yo respeto el euskera, que es una lengua maravillosa pero ya..., de museo.

Zein ote litzateke hizkuntza txikietako hiztun ezjakinon patua, horien tankerako agintari ilustratu eta jakitunen laguntzarik gabe?¶